

GERARDUS HENDRICUS DIELEMANS MILITAIR ?

In een vorig hoofdstuk is al genoemd dat vader Hermanus Dielemans niet slecht geboerd heeft. Want hoe is het voor hem anders mogelijk geweest voor zijn zoon Gerardus een remplaçant te kunnen betalen, zoals uit het volgende moge blijken?¹ Natuurlijk zal Ampa zelf ook van zijn verdiensten er aan bij gedragen hebben, maar toch.

Op 1 april 1892 wordt Gerardus door “De Gedeputeerde Staten van het hertogdom Limburg” opgeroepen om een week later in het gouvernementsgebouw te verschijnen om *opnieuw* geneeskundig te worden onderzocht. Waarom opnieuw? Op 22 maart voorafgaand was hij gekeurd en *geschikt voor de dienst bij de militia* bevonden. Twee dagen later al maakt hij bezwaar *tegen zijne aanwijzing tot de dienst bij de militia*. Maar het helpt niets. Burgerlijk geneesheer dokter F.E. Fouquet ² en de officier van gezondheid N. Rutgers en een commissie onder voorzitterschap van de Commissaris der Koningin besluiten echter, omdat hij geschikt bevonden is, tot *handhaving van de uitspraak van de militieraad d.d. 22 maart 1892, houdende aanwijzing tot de dienst bij de militia*. Prompt volgt dan ook een oproepingsbrief voor de nationale militia in het hertogdom Limburg om op *den twaalfden mei 1892, des voormiddags ten negen ure, tegenwoordig zijn te Maastricht op het groot plein der kazerne in de St Pieterstraat (voormalig tuighuis)* omdat hem bij de loting nr. 12 ten deel is gevallen.

1 Volgens F. Olterdissen in *Mestreecker Vertelsels*, 70, konden *gezete lui ramplassante en nómmervernüsseleers stélle*.

2. Hij is in de stad bekend als de “armendokter”.

Nu is goede raad duur. Het is duidelijk, Gerardus wil niet in dienst. Er moet een invaller gezocht worden. Een zekere Vervaecke gaat hem vervangen. Die krijgt daarvoor direct 60 gulden in het handje en elke maand een heel jaar lang nog eens drie gulden. Als de hele dienst is afgelopen ondertekend hij een kwitantie dat hij nog eens *op 15 juli 1893 bij het afkomen van groot verlof f 150,00* heeft ontvangen. De hele zaak heeft dus *f 246,00* gekost. Voor die tijd toch een heleboel geld.

Blijkbaar is Gerardus dus even vasthoudend geweest als zijn vader dat eerder was ten opzichte van zijn werkgever. Maar dat was nog niet alles. De Commandeerende Officier van het 2e Regiment infanterie *verleent een PASPOORT aan den milicien, stamboek no. 82254 en bovendien krijgt Gerardus nog een GETUIGSCHRIFT VAN GOED GEDRAG!*

KOSTER GERARD DIELEMANS

Ampa start zijn carrière op 10-jarige leeftijd als leerling schoenmaker bij Henricus Wijenberg in de Capucijnenstraat 61. Zelfs op hoge leeftijd heeft hij door zijn kennis van dat vak nog de leren tuigen voor zijn paarden kunnen onderhouden. En zittend aan zijn werktafel op de “spieker” heeft hij in de oorlogsjaren nog heel wat schoenen van zijn kleinkinderen gerepareerd. Als hij 19 jaar is wordt hij hulpkoster van de St. Matthiaskerk. Het is eigenlijk een deftige kerk voor zover het het kerkbestuur betreft. De pastoor is tegelijk deken van Maastricht en heeft de titel monseigneur: Dr. Ernest Menten die geassisteerd wordt door niet minder dan zes

76

Oproeping om zich te melden voor de militaire dienst. De brief is bezorgd op Boschstraat 30. Rechts bovenaan is het kaartje met het cijfer 12 aangehecht.

Ontslagbrief (paspoort) uit militaire dienst van Gerardus Hendricus Dielemans. Het lijkt net of hij werkelijk op 12 mei 1892 in dienst is gekomen en zes weken later op 22 juni de dienst heeft verlaten.

Links: Aan het paspoort was ook nog een bewijs van goed gedrag gehecht.

kapelaans. Kerkmeesters zijn onder andere de burgemeester van de stad, W.H. Pijls en Louis Regout en ... Marx, penningmeester, berucht als zuinige beheerder bij het Burgerlijk Armbestuur. Hij is in de kerk dus in goed gezelschap. In 1904 (20 januari) volgt zijn aanstelling tot koster.

Deken dr. E. Menten was bekend (berucht?) om zijn oratorische gaven. Het is een grote vergissing van de bisschop geweest om deze professor van Rolduc in een van de moeilijkste parochies van zijn bisdom te benoemen. Een sociaal geëngageerde priester was beter op zijn plaats geweest. Hoe Menten zelf over zijn aanwezigheid in St. Matthijs gedacht heeft is op te maken uit de getuigenis die zijn opvolger in het parochieregister heeft opgeschreven: *Over zijn verblijf in deze parochie heeft hij zelf (Menten) niets opgeschreven en mij komt het wenselijk voor om mijn indrukken niet weer te geven.*

In 1912 wordt het Mariacongres gehouden en Menten wordt algemeen voorzitter. De artistieke leiding van de Mariastoet neemt de protestant Fons Olterdissen op zijn schouders. Zondag 18 augustus 1912 ziet Maastricht de grootste en indrukwekkendste optocht ooit gehouden. De Nederlandse Spoorwegen zetten 30 extra treinen in en worden 30.000 bezoekers aangevoerd. Urenlang trekt de optocht aan de 100.000 toeschouwers voorbij. Het Congrescomité viert het enorme succes met een groots diner. Bij het aan tafel gaan merkt een aanwezige op: *Ik mis mijnbeer Olterdissen.* Hij krijgt van deken Menten ten antwoord: *Die is protestant en hoort hier niet thuis.*

Tijdens zijn werk als koster werd Ampa op zeker ogenblik beschuldigd van diefstal. Op zeker moment was het pastoor Menten opgevallen dat er nooit geld in de offerblokken zit. Ampa Gerard wordt door de pastoor van diefstal beschuldigd en

Die neemt dat niet. Hij stapt naar de politie. Met een rechercheur gaat Ampa 's avonds in een der biechtstoelen posten. En jawel; rond het middernachtelijk uur sluipt een dief met een kaarsje de kerk binnen om de offerblokken te ledigen. De dief - of beter zoals later bleek de dievegge - heet Anna en is de meid bij pastoor Menten! Zij hanteert een lijmstokje om de munten uit de offerbussen te vissen. Onder haar bed treft de politie de buit aan: schoendozen vol koperen centen. En Maastricht zingt lachend:

*Kropslaoj, andievie, selderijj en poor,
de maog vaan Menten is mèt de duite devaandoor.*

ONTSLAG ALS KOSTER

Het hoeft geen betoog dat het werken als koster bij deze werkgever niet altijd een pleziertje moet zijn geweest. Toen op 16 december 1920 Ampa zijn ontslag ging aanbieden was diens reactie: *Dielemans, wat wil je zonder de kerk?* Met andere woorden, hoe

Tilburgsche Berichten.

De begrafeniskwestie opgelost.

Dielemans krijgt dezelfde rechten als Roomsche Leven.

Naar men ons van bevoegde zijde mededeelt hebben de bemiddelings-pogingen van den Welkerw. heer De Vries, Geestelijk Adviseur van den R. K. Middenstandsbond, alhier tot het resultaat geleid, dat heeren pastoors van Tilburg hebben toegestemd in de kerken en op het kerkhof aan de begrafeniskwestie **Dielemans** dezelfde rechten toe te kennen als aan de begrafeniskwestie van Roomsche Leven.

Door deze tegemoetkoming aan de wenschen van den heer **Dielemans** is aan een onverkwikkelijken toestand een einde gemaakt.

mer te meer zuiver is. A een betrekking temin meer alle rollen v flinke hoofd van de gro aan de veel waarin Frit Jazz-zanger thington) zi van het zur af, alleen d deed afbreu en Paul Ha hadden even was niet van Claire Clair bert Weiscl den flegmat danig amu leide het o costumeerin dit al heeft dien indruk

Nieuwe Tilburgsche Courant December 1932

haal je het in je hoofd om niet meer in dienst te blijven van de grote wereldkerk. 's Mans eerzucht blijkt ook weer uit dit voorval. 10 jaar later, als zoon Harie in Tilburg als begrafenisondernemer wil starten, weigeren de pastoors hem toegang met de overledene tot de kerk. Zij hebben hun eigen begrafenisfonds en geen behoefte aan een concurrent! Pas vele jaren later, nadat de bekende bisschop Beckers benoemd is tot pastoor op 't Heike in Tilburg, verdwijnt de vijandelijke stemming enigszins. Het was nog volop de tijd van het Rijke Roomse Leven.

BEGRAFENISONDERNEMER

Naast zijn functie als (hulp)koster startte hij ook eigen werkzaamheden. Blijkbaar trekt het vak van begrafenisondernemer. In 1891 tekent hij een overlijdensakte van een kindje van zijn werkgever Wijenberg - Verhoeven. In 1896 staat hij in het adresboek van Maastricht genoteerd wonend op de Boschstraat nr. 30 (bij zijn ouders) en is hij "aanspreker", iemand die van huis tot huis gaat om het overlijden van iemand bekend te maken en op de begrafenis te verzoeken. Het kostuum was meestal een hoge hoed, zwarte das en handschoenen.³ Op 27 februari 1897 (hij is dan net een maand getrouwd) regelt hij de begrafenis van mevrouw Regout - Jonquet.

WYENBERGH OF WIJENBERG ?

3. In Dr.H.J.E. Endepols *Diksjenaer van 't Mestreechs* staat op p. 211: Krijter, krieter. Vroeger: gehuurde huilebalk bij een begrafenis: *de krieters badde 'ne wijje zwarte mantel um en 'ne groete slaajbak vaan 'nen hood op; 't gebäörde ins tot 'ne krieter dee verzenk maos, door ze jungske leet zègke: Peer kós neet kriete, umtot meer doet maos.*

Jeugdfoto van (Ama) Margaretha Wijenberg

Het is opmerkelijk dat alleen bij de gegevens van de grootvader van Ama Dielemans - Wijenberg twijfel is over de juiste schrijfwijze van de familienaam, lange **IJ** of **Y**, met of zonder **H** aan het einde van de naam? De naam van diens vader, Nicolaas, is geschreven Wijenberg. In de Burgerlijke Stand van Maastricht komen we de naam tegen geschreven Wijenberg, van den Wijenberg, Wijenberg, van den Wijenberg, Wijenbergs. Regelmatig zien we in de oude documenten voor dezelfde persoon verschillende schrijfwijzen. De juiste naam is Wijenberg met lange **ij** en **H** aan het einde.

De ouders van Ama huwden op 20 februari 1851. Vader Nicolaas Wijenberg is in 1826 in Maastricht geboren. Diens vader is schoenmakersgezel. Zijn één jaar jongere vrouw Maria Helena Schefman is eveneens Maastrichtse van geboorte. Haar vader is Mathijs Schefman en kanonnier bij het bataljon Veldartillerie nr. 3. Haar moeder is

Anna M.Th. van Neersen. Beide ouders worden voor die tijd tamelijk oud, resp. 74 en 85 jaar. Enkele maanden na hun huwelijk wordt hun eerste kind, Hendrik of Henricus, geboren. Uiteindelijk bestond het gezin waarin Ama opgroeide uit acht kinderen, drie zonen en vijf dochters. Zoals dat in zoveel gezinnen in die tijd gebeurde, verloren zij twee kinderen als die nog maar zeer jong zijn. In 1853 wordt broer Henricus Wijenberg geboren en Franciscus Wijenberg in 1857. Beide broers zijn schoenmaker van beroep en later getuigen bij het huwelijk van hun zus met Gerard Dielemans. In 1866 wordt Ama, Maria Margaretha, als voorlaatste kind van het gezin geboren in de Breulingstraat 1313 (nu nr. 5). Als Ama 14 jaar oud is komt haar moeder, 53 jaar oud, te overlijden. Ook haar grootvader van vaders kant overlijdt een half jaar later. Het is meer dan waarschijnlijk dat zij om die reden in huis gebleven is om voor haar vader en de andere kinderen te zorgen. Ama is 31 jaar oud als zij trouwt en bijna zes jaar ouder dan haar man. Als Ampa in 1897 trouwt is zijn jongste broertje Johannes (noonk Sjang) zes jaar oud en woont hij op de Boschstraat 30 waar zijn vader een café heeft. Hun eerste woonadres staat in het trouwboekje genoteerd als Spilstraat 4.

BEGRAFENISONDERNEMER (vervolg)

In 1913 lezen wij in het *Adresboek van Maastricht* dat hij op de Boschstraat 92 woont (recht tegenover de kerk) en als beroep wordt vermeld sigarenhandelaar, koster en zaakwaarnemer. Op dit adres heeft hij inderdaad met zijn vrouw in 1903 de sigarenwinkel overgenomen N.H. Bollen. (Merkwaardig is te lezen dat in dit huis ook J.N. van Waarden, boekhouder woont, de tweede man van Bomma Kaanen-Nelissen). Overigens was dit een activiteit

die veel meer door Ama werd gedaan. Op de Boschstraat waren in die tijd nog vijf andere zaken gevestigd. De zaak was tot 's avonds laat geopend, ook op zondag. Bekend is het verhaal dat bij goed weer Ama op een stoel voor haar deur zat en praatjes uitwisselde met medam Bollen, de vrouw van de banketbakker aan de overkant. Rond 1912 wordt in de gemeenteraad een voorstel ingediend om alle winkels om 21.00 uur te sluiten. Het gaat niet door; de felste tegenstander is onder andere Fons Olterdissen. Zijn moeder heeft ook een sigarenzaak op de Markt 24. Van het interieur van een sigarenzaak moet men zich overigens geen grote voorstelling maken; langs de muren eenvoudige rekken met snuif- en tabakspotten en sigarenkistjes. Sigaretten zijn er ook, maar die zijn voor de kinderen: pas op je 18^e mag je aan de sigaar. Daarom worden de sigaretten per stuk verkocht. Bij een pakje tabak (6 cent voor een kwart kilo) werd soms een “móts” (kort aarden pijpje) cadeau gegeven. Op de winkelbank stond een koperen “hoejerpötsje” (soort potje met een kooltje vuur) om de pijpen aan te steken.

Ama Dielemans - Wijenberg heeft op de Boschstraat ook kostgangers. Een van de meest

80

Het gezin Dielemans – Wijenberg

Links boven: 1908

Links beneden: 1912

Rechts boven alleen de “mannen” op de foto 19..?

Kapelaan Lemmens temidden van de meisjes van de Zondagschool 1917.

bekende is de latere bisschop van Roermond, Joseph H.G. Lemmens (1884-1960). Zijn vader was Willem H.J. Lemmens, rijksveearts en directeur van het slachthuis, gelegen onder aan de Boschstraat. Kapelaan Lemmens werd na zijn studies in Leuven en Rome eind 1914 benoemd in de St. Matthiaskerk. Hij bleef hier tot 1918, in welk jaar hij hoogleraar werd in de moraaltheologie aan het grootseminarie te Roermond. In de volkrijke parochie werd in de dagen dat Lemmens er kapelaan was veel gebrek geleden. Hij heeft zich daar hard ingespannen voor de minder bedeedden. Lemmens' zorg ging vooral uit naar de fabrieksmeisjes, die door zijn toedoen onderricht ontvingen op zondagmiddag en die in een patronaatsgebouw de mogelijkheid tot recreatie kregen. Hij was daarin pionier.

NIEUWE ACTIVITEITEN

In het *Telefoonboek 1915* staat vermeld: *telefoonnummer 254 Begrafenis-onderneming voor binnen- en buitenland, Naaml(oze) Venn(oetschap), Dir. G. Dielemans*. Een naamloze vennootschap met één directeur! De oprichting dateert overigens van 1910, maar vanaf 1914 is hij voor eigen rekening de nieuwe begrafenisonderneming begonnen.

In 1917 koopt Ampa van de weduwe P.T.T. Pilmeijer - Maessen op de Boschstraat 82 een pand om als werkplaats en winkel voor doodskisten te gebruiken. Dit pand blijft in gebruik tot 1923 als hij het verkoopt aan slager Joh.H.J. (Sjeng) Royakkers. Het waarom om juist aan deze slager te verkopen is gauw beantwoord als we zien dat die in 1925 trouwt met Anna C.M. Dielemans (tant Anneke), een dochter van zijn broer Joseph Dielemans [1569], verzekeringsagent en gedurende vele jaren hulpkoster in de St. Matthiasparochie. Die woont er zelf ook vanaf 1928 met zijn vrouw Magdalena H.

Hermans.⁴ Moeder Anna Dielemans – Asselmans woont eveneens vanaf 1924 op dit adres om daarna in 1927 op de Brusselsestraat 2 in het huis bij een andere zoon Johannes (noonk Sjang) te gaan wonen, waar zij een jaar later overlijdt.

Een jaar later breidt Ampa verder uit door de stalhouderij/rijtuigverhuurinrichting van Wijenberg gelegen in de Breulingstraat nr. 18 over te nemen. Van 1918 tot 1927 blijft de stalhouderij daar gevestigd. In het pand van Jongen - Deliège in de Batterijstaat heeft hij ruimte gevonden voor het stallen van de rijtuigen. Waren de aanwezige paarden niet goed meer of te weinig, in ieder geval gaat hij in 1919 naar Den Haag en koopt hij twee zwarte paarden. Modernisering was ook nodig, de auto was in opkomst. Bij Eugène Fisette kocht hij in 1924 zijn eerste auto en met J. Straetmans van garage Central gaat hij in zee om er auto's te huren.

De verspreiding van alle activiteiten op verschillende locaties wordt verbeterd als hij in 1927 het pand met grote tuin aan de Kleine Gracht

De auto, merk Studebaker, in 1925. Chauffeur is zoon Jef Dielemans.

4. Jozef werkte van eind 1896 tot begin 1904 bij Gusstaf Talbot & Co., waggonbuanstatt, in Aken (Dld.) en was er als (rijtuigver) lakker werkzaam. In die periode zijn er ook twee kinderen geboren, Hermann Josef op 19-08-1900 en Anna C.M. op 18-11-1901.

22 koopt. In 1928 start in de grote tuin van het huis de bouw van de “remise” aan de Coxstraat. Over de historie van dit bijzondere huis gaat het volgende hoofdstuk.

Stalhouderij Breulingstraat 16.

Rijtuigenberging Batterijstraat 5.